

falsam suasionem, qua illis persuadere uoluerunt quod seducti essent, cum dixerunt: Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex pharisæis? In quo negabant ullum ex principibus, aut ex pharisæis credidisse in eum. Quod falsum erat. Nam & Nicodemus, & Iairus archisynagogus, qui principes erant, crediderant in eum, qui & secta erant pharisæi. Volebant ergo neminem principum aut pharisæorum credidisse in eum, sed solum turbam hanc, quæ non nouit legem, credidisse in eum: & hanc eorum hominum esse, qui maledicti sunt. In quo uolebant, omnes credentes in dominum esse accusandos ignorantiae legis, & omnes esse maledictos. At contra, ipsi erant maledicti, & turba benedicta. Ipsi enim erant, de quibus dicitur: *Psalmo. 3.* Tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa, dentes peccatorum contriuisisti. & hæc erat, de qua subditur: Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua. Cæterum Nicodemus ille, qui post primum pascha, quo Ioannes meminuit dominum ascendisse Hierosolymam, uenit ad eum nocte: ut capite tertio huius uisum est: molestè ferens eos dixisse ministros seductos esse à domino, respondit eis: Nunquid lex nostra iudicat hominè, nisi prius ab ipso audierit, & cognouerit quid faciat? In quo arguebat eos transgressæ legis, quod condemnabant hominè, quem neq; audierant, neq; quid faceret nouerant. Cui indignati, responderunt: Nonne tu Galilæus es? exprobrantes ei quod Galilæus esset, & proinde illi ob patriæ cognitionem faueret: & obijcientes ei scripturarum ignorantiam, dicendo: Scrutare scripturas, & uide quia à Galilæa propheta non surgit. Vide, disce, cognosce, quod propheta ille, qui scilicet promissus est in lege per Moysen & prophetas, qui est CHRISTVS dominus, non uenit à Galilæa. Quod quodammodo uerum est. Neq; enim CHRISTVS ortu paterno à Galilæa, neq; à Iudæa, sed à coelo uenit. Neq; ortu materno, id est natiuitate ex matre, à Galilæa, sed à Bethleem Iudæ: etsi incolatu, ut colonus, & uir uagus uenerit à Galilæa. Falsum ergo erat, quod credebant, eum scilicet ortu esse à Galilæa: quod & intelligebant & innuere uolebant cum dicebant: Vide quia à Galilæa propheta non surgit. Quo facto, quia frustrati essent sua spe, & adductione CHRISTI à ministris, dissipatum est concilium ipsorum. Et sic profectò quicumque conspirant aduersus dominum & aduersus CHRISTVM eius, dissipabuntur, & per semetipsos confundentur, à diuina lege condemnati: ut ex secundo psalmo cognoscitur. Sed nos dirumpamus uincula taliū, & projiciamus à nobis iugum ipsorum (quādo quidem qui habitat in cœlis, iridebit eos, & dominus subsannabit eos) demusq; gloriam deo, & CHRISTO eius, per quem redēpti & saluati sumus: demus inquam deo patri per ipsum, & cum ipso, & spiritu sancto omnē laudē & gloriā, & honorē: quia eū solū deum qui trinus & unus est, decet oīs laus & gloria, & honor, in omnia & per omnia, & sup omnia seculorū secula. Amē.

CAPVT OCTAVVM.

IESVS autem perrexit in montem Oliueti, & diluculo ite- 68
rum uenit in templum, & omnis populus uenit ad eum, &
sedens docebat eos. Adducunt autē scribæ & pharisæi mulie-
rem in adulterio deprehensam, & statuerunt eā in medio, &
dixerunt ei: Magister, hæc mulier modò deprehensa est in
9 adulterio: In lege autem Moyses mandauit nobis, huiusmodi lapidare: tu
ergo quid dicis? Hoc autem dicebāt, tentantes eum, ut possent accusare eū.
IESVS autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terram. Cum ergo
perseuerarent interrogantes eum, erexit se, & dixit eis: Qui sine peccato est
10 uestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinans scribebat

in terram. Audientes autem hæc, unus post unum exhibant, incipientes à senioribus, & remansit solus IESVS, & mulier in medio stans. Erigens autem se IERV S, dixit ei: Mulier, ubi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnauit? Quæ dixit: Nemo domine. Dixit autem IESVS: Nec ego te condemnabo. Vade, & iam amplius noli peccare. ¶ Iterū ergo locutus est eis IESVS, dicens: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, nō ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Dixerunt ergo ei pharisæi: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est uerum. Respondit IESVS, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, uerū est testimonium meū: quia scio unde ueni, & quò uado. Vos autem nescitis unde uenio, aut quò uado. 15
 Vos secundū carnē iudicatis, ego nō iudico quenquā. Et si iudico ego, iudicium meum uerum est: quia solus nō sum, sed ego & qui misit me pater. Et in lege uestra scriptū est, quia duorū hominū testimonium uerum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me pater. Dicebāt ergo ei: Vbi est pater tuus? Respōdit IESVS: 25
 Neq; me scitis, neq; patrē meū. Si me sciretis, forsitan & patrē meū sciretis, Hæc uerba locutus est IESVS in gazophylacio, docēs in templo, & nemo
 70 apprehendit eū, quia necdū uenerat hora eius. ¶ Dixit ergo iterum eis IESVS: Ego uado, & quæretis me, & in peccato uestro moriemini. Quò ego uado, uos nō potestis uenire. Dicebāt ergo Iudæi: Nūquid interficiet semet
 ipsum, quia dicit: Quò ego uado, uos non potestis uenire? Et dicebat eis: 30
 Vos deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo uobis, quia moriemini in peccatis uestris. Si enim nō credideritis quia ego sum, moriemini in peccato uestro. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis IESVS: Principiū qui & loquor uobis, multa
 35 habeo de uobis loqui & iudicare: sed qui me misit, uerax est, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mūdo. Et nō cognouerūt quia patrē eius dicebat deū. ¶ Dixit ergo eis IESVS: Cū exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater hæc loquor. Et qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego quæ
 40 placita sunt ei, facio semper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum. 72 ¶ Dicebat ergo IESVS ad eos, qui crediderunt ei Iudæos: Si uos manseritis in sermone meo, uerè discipuli mei eritis, & cognoscetis ueritatē, & ueritas liberabit uos. Respōderūt ei: Semen Abraham sumus, & nemini seruiimus unquā: Quomodo tu dicis, liberi eritis? Respōdit eis IESVS: Amen
 45 amen dico uobis, quia omnis qui facit peccatū, seruus est peccati: seruus autem non manet in domo in æternū, filius manet in æternū. Si ergo uos filius liberauerit, uerè liberi eritis. Scio quia filii Abraham estis, sed quæritis me interficere, quia sermo meus nō capit in uobis. Ego quod uidi apud patrem, loquor: & uos quæ uidistis apud patrem uestrum, facitis. Responderunt, &
 50 dixerunt ei: Pater noster, Abraham est. Dicit eis IESVS: Si filii Abraham estis, opera

estis, opera Abraham facite: nunc autem queritis me interficere, hominem qui ueritatem uobis locutus sum, quam audiui à deo. Hoc Abraham nõ fecit. Vos facitis opera patris uestri. Dixerunt itaq; ei: Nos ex fornicatione nõ sumus nati. Vnum patrem habemus deum. Dixit ergo eis IESVS: Si deus pater uester esset, diligeretis utiq; me. Ego enim ex deo processi, & ueni: neque enim à meipso ueni, sed ille me misit. Quare loquelã meã non cognoscitis? Quia nõ potestis audire sermonem meũ: uos ex patre diabolo estis, & desyderia patris uestri uultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit, quia non est ueritas in eo. Cum loquitur mendaciũ, ex propriis loquitur: quia mendax est, & pater eius. Ego autem si ueritatem dico, non creditis mihi. ¶ Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico, quare uos non creditis mihi? Qui ex deo est, uerba dei audit: propterea uos non auditis, quia ex deo non estis. Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nõne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Respondit IESVS: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico patrem meum, & uos inhonorastis me. Ego autem non quæro gloriã meam: est qui quærat & iudicet. Amen amen dico uobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in æternum. Dixerunt ergo Iudæi: Nũc cognouimus, quia dæmonium habes. Abraham mortuus est & prophetæ, & tu dicis: Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum? Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est, & prophetæ mortui sunt? Quem teipsum facis? Respondit IESVS: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: Est pater meus qui glorificat me, quẽ uos dicitis quia deus noster est, & nõ cognouistis eum. Ego autẽ noui eum. Et si dixero quia non scio eum, ero similis uobis mendax. Sed scio eum, & sermonem eius seruo. Abraham pater uester exultauit ut uideret diem meum, uidit & gauisus est. Dixerũt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidisti? Dixit eis IESVS: Amen amen dico uobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eum. IESVS autem abscondit se, & exiuit de templo.

ANNOTATIONES BREUES XLVI. CIRCA LITERAM CAP. VIII.

1	Oliueti: τῶν ἑλαιῶν Oliuarum	6	in adulterio. ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχευμένῃ in ipso furto cum adul-	9	ergo ἢ autem
2	uēnit ἦρχετο imperfectum.	6	lege * ἡμῶν nostra	11	Audientes autẽ - hæc, οἱ δὲ ἀκούσαντες
3	pharisæi * πρὸς αὐτὸν ad ipsum	6	mandauit - nobis huiusmodi τὰς ταύτας		At illi cum audissent * ἢ ὑπὸ τῆς συναγωγῆς ἐλεγχόμενοι
5	dixerunt λέγουσιν præfens.	7	eas quæ sunt eiusmodi dicis		& à conscientia redarguerentur,
5	mulier - modo		* περὶ αὐτῆς; de illa:	12	senioribus

	* ἕως τῶν ἑσχάτων	34	in peccato uestro		habet locum
	usq; ad postremos:		ἐν τοῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν	49	patrem * μου meum,
12	remanſit		in peccatis uestris	50	uos * οὐρίγitur
	κατελήφθη		pluralia.	51	estis:
	relictus est	35	quis es? * ἦν) Et		ἦτε
12	stans.	35	Principium		essetis
	οὐσα		τῆρ ἀρχῆρ	52	facite.
13	se IESVS,		accusatiuus.		ἐποιεῖτε ἅρ
	* Ἐμὴ ἕνα θεασάμεν	36	qui		faceretis utiq;
	πλήρ πῆς γυναικός		οὗ	56	ueni:
	& cū neminē uidisset		quia,		ἦκω præsens.
	præter mulierem:		quod	61	si οὗ quia
13	qui te accusabant:	35	habeo	61	arguet
	ἕκῃνοι οἱ κατήγοροῖσου;		ἔχω		ἐλέγχα præsens.
	illi accusatores tui:		possum		Si * δὲ autem
14	condemnabo.	37	dicebat – deum.	67	inhonorastis
	κατακρίνω præsens.	39	pater * μου meus		ἀλιμάζει præsens.
16	ambulat	40	solum * ὁ πατήρ pater,	75	noster
	περιπατῆσαι	43	eritis,		ἦμῶν
	futurum.		ἔσε		uester secundæ perf.
26	forſitan		præsens. & infra.	77	diem meum, * καὶ &
	ἅρ	43	liberabit	81	abscondit se,
	utiq;		ἐλευθερώσει		ἐκρύβη
32	deorsum		liberos faciet & infra.		absconditus est
	ἐκ τῶν κάτω	48	filij	81	de templo.
	ex ijs quæ deorsum,		σπέρμα		* διελθῶν διὰ μέσου
	ex infernis		semen		αὐτῶν, καὶ παρήγγει οὐκός
32	de supernis	49	capit		transiens per medium
	ἐκ τῶν ἄνω		χωρῆ		illorū, & præterijt sic.

COMMENTARIUS IN CAPVT OCTAVVM.

68

Disſipato (ut uisum est) malignantium cōcilio, quò perrexit, & quid poſtea fecerit dominus, aperit Ioannes, dicens. ¶ IESVS autem perrexit in montem Oliueti, & diluculo iterum uēnit in templum, & omnis populus uēnit ad eum, & sedens docebat eos. Adducūt autem scribæ & phariſæi mulierem in adulterio deprehensam, & statuerunt eam in medio. Et dixerūt ei: Magister, hæc mulier modò deprehensa est in adulterio. In lege autem Moyſes mandauit nobis, huiusmodi lapidare: tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant, tentantes eum, ut possent accusare eum. IESVS autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terram. Cum ergo perseuerarent interrogantes, erexit se, & dixit eis: Qui sine peccato est uestrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinans, scribebat in terram. Audientes autem hæc, unus post unum exibant, incipientes à senioribus. Et remansit solus IESVS, & mulier in medio stans. Erigens autem se IESVS, dixit ei: Mulier, ubi sunt qui te accusabant? Nemo te condemnauit? Quæ dixit: Nemo domine. Dixit autem IESVS: Nec ego te condēnabo: uade, & iam amplius noli peccare. ¶ Solebat dominus ascendere in montem Oliuarum, & ibi cum suis, usq; dum dilucere, pernoctare. Pernoctauit igitur in monte illo, & diluculo uēnit in templum. Et omnis populus confluxit ad eum, & sedens docebat eos. Et hoc quinta die ab aduentu eius factum est, iam festo tabernaculorum exacto. Adducunt autē scribæ & phariſæi mulierem in

lietem in adulterio deprehensam, quam ante eum in medio populi statuerunt, interrogantes: nonne cum ex lege Moyfi lapidanda sit, lapidari debeat? IESVS inclinatus, & digito scribit in terram. Illis autem perseverantibus interrogare, dixit: Ο ἀνεμάροτος, qui impeccabilis, qui sine peccato uestrum est, primus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinans, scribebat in terram. Quod audientes & uidentes accusatores scribæ & pharisæi, exierunt singulatim omnes, incipientes à senioribus, & remansit IESVS solus, & mulier quæ in medio populi stabat. Cum erexisset se dominus, & nullum accusatorum uideret, interrogauit mulierem ubi essent qui eam accusabant, & an nemo eam condemnasset. Quæ respondit: Nemo domine. Quam neque ipse condemnauit, sed iussit duntaxat, ut in futurum à peccatis abstineret. An ne mons oliuarum, cœlum designat, montem misericordiarum & gratiæ? Ex quo dominus diluculo descendit in templum, quando nos inferius in misericordia uisitat. Et populus confluit ad eum, cum pia fidei deuotione ipsum quærit. Et quia stabiliter, solidèque ac firmiter instruit eos, sedens docet eos. Et id post exactum festum tabernaculorum, quia post tempus celebratum Iudaicarum. Quæ statuitur in medio populi mulier in adulterio deprehensa à scribis & pharisæis: hæc est synagoga Iudæorum, quæ à uero deo fornicata est, & nunc uaga & misera est in medio populorum audientium CHRISTVM. Qui deprehenderunt eam, scribæ & pharisæi, & ipsi sceleratiores & lapidatione magis digni. Non condemnauit eam, etsi lex Moyfi eam iudicabat: quia lex CHRISTI est gratia & misericordia: lex Moyfi, rigor, & uindicta. Quod digito scripsit in terram: an id non designat, quod in iudicio, libri conscientiarum siue bonorum, siue malorum erunt aperti, ut illorum terrenæ apertæ fuerunt conscientiæ? Mulier in medio populi, abeuntibus singulatim, initio sumpto à senioribus scribis, & pharisæis, non condemnatur: sic & synagoga in medio populorum CHRISTI relicta sola, si abeant, missi que fiant scribæ & pharisæi, incipiendo à uetustioribus, ut conditoribus Talmud, usque ad nouissimos legis doctores, à CHRISTO non condemnabitur: sed data de præteritis uenia, id duntaxat ab eius misericordia audiet: Vade, & iam amplius noli peccare. Vade, à lege uetere, & à doctrina scribarum mendacium, in legem gratiæ, & doctrinam Meliæ: & noli posthac cum senioribus tuis à uero deo fornicari, ac peccare. Sed inquit es: Cur scribæ & pharisæi adducunt mulierem deprehensam in adulterio, dicebant domino: In lege autem Moyfes mandauit nobis, huiusmodi lapidare: tu ergo quid dicis? Cui euangelista subdit: Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Enim uero & id quoque uerum est, quod Moyfes hoc mandauit, ut scribitur Leuitici uigesimo: Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriatur & mœchus, & adultera. Volebant dominum super ea lege respondere, tentantes si quid fortè contra legem responderet: quia solebat ipsis fermè in omnibus contradicere, ut possent coram omni populo eum accusare, & tunc permittente & adiuuante populo ipsum comprehendere. nam & legem sabbati non uidebatur obseruare, neque Moseos repudium, neque obseruationes eorum approbare: semper tamè se aut inuincibili ratione, aut ineluctabili testimonio scripturæ tutabatur. Quod si etiam non condemnaret eam, quia multum misericordiam efferre solebat, & pius ac mitis in omnes erat, manifestè cognosceretur legi Moyseos contrarius, & conscio toto populo, ut comprehenderetur dignus. Verum dominus, astu eorum cognito, neque eam condemnauit, illa misericordia quam sua prædicatione commendabat, usus: neque reprehendi ex lege Moyseos potuit, ipsis quidem abeuntibus confusis: ut qui ex lege, ut Deuteronomij capite decimoseptimo cognoscitur, si lapidanda fuisset, primi in eam lapides iacere debuissent. Hoc signo facto, ea locutus est dominus ad populum, quæ subdit Ioannes, dicens. **¶** Iterum ergo locutus est eis IESVS, dicens: Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris,

» sed habebit lumen uitæ. Dixerunt ergo ei pharisæi: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est uerum. Respondit IESVS, & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, uerum est testimonium meum, quia scio unde ueni, & quò uado: uos autem nescitis unde uenio, aut quò uado. Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam. Et si iudico ego, iudicium meum uerum est: quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater. Dicebant ergo ei: Vbi est pater tuus? Respondit IESVS: Neque me scitis, neque patrem meum. Si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis. Hæc uerba locutus est IESVS in gazophylacio, docens in templo. Et nemo apprehendit eum, quia necdum uenerat hora eius. ¶ Dominus, æterni patris erat legatus. Legatus loquitur, quæ habet in mandatis. In mandatis autem à patre habuit, ut diceret eis hæc uerba: Ego sum lux mundi: & quæ sequuntur. Non ergo ipsi us ut ipsius sunt uerba, sed ut missi: qui autem sic loquitur, non à seipso loquitur, sed ab eo qui misit ipsum. Lux sensibilis, omnia manifestat sensibilia: quæ si esset uiuens & sentiens, nihil eam latere posset. CHRISTVS autem, ut mandatum habebat à patre, dicebat se lucem mundi: non mundanam quidem & sensibilem, sed diuinam & intellectualem, immo uero prorsus superintellectuales, denudantem omnia: lucem non solum uiuentem, sentientem ac uidentem, sed & uiuificantem, sensificantem, & illuminantem omnia. Cuius rei testes etiam esse poterant, adulteræ accusatores, quibus in illa luce omnia prænoscente, patuerunt conscientiarum suarum abdita. Quam lucem qui sequitur, non ambulat in tenebris mortis, sed habebit lumen uitæ: nam ambulat in lumine uitæ æternæ. At qui sunt in hoc mundo, qui hanc lucem sequuntur, nisi qui fide eam sequuntur, habituri eam in altero mundo nude, aperte, & in ueritate sine ullo inuolucro, aut uerius habendi ab ea: siquidem oculi conuersi ad solem, etsi habent lucem, uerius tamen à luce habentur quàm eam habeant. At pharisæi hæc audientes, ad suam, si uoluntatem dicentis spectes, salutem, conuertunt ex se & praua sua uoluntate, in suam perditionem, dicentes: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est uerum. Ecce quomodo infidelitate auersi sunt, ne fide sequantur. Falsum dicunt eius testimonium: at eius quod falsum ducitur, non est fides. Et quia nõ sequuntur eum, ambulant in tenebris mortis æternæ, quæ sunt tenebræ peccati, & maximi quidem (quod infidelitas est) peccati. nam fides, tota lux: hoc, uniuersæ tenebræ. Quibus nihilofecius dominus, quia is solus est qui possit ab illis tenebris eripere, respondit dicens: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, uerum est testimonium meum. Si lux in seipsa uiuens, & (ut sic dicam) omniuidens, & omnisciens diceret: Ego sum lux uiuentium, qui sequitur me, non ambulat in tenebris: uerum diceret, & uerum esset testimonium, quod de se perhiberet. Quod si illa lux ab alia esset similiter uiuente, uidente, & sciante omnia, à qua se sciret esse, cognoscendo ueram illam lucem à qua esset, pronuciare posset de se eadem quæ prius, & uerum esset testimonium eius. At filius dei, qui illa loquebatur uerba, talis lux est. Ergo etsi testimonium perhibebat de se, uerum erat testimonium eius: quia & se & omnia uerè cognoscebat, & à qua luce uera prodierat, & ad quam redibat. Verum est (inquit) testimonium meum, quia scio unde ueni, & quò uado. Venit ab illa uera, immensa, substantiali, & supersubstantiali luce paterna: ipse uera, immensa, & consubstantialis, & supersubstantialis lux. & ad illam uadit: quia haud multum temporis reliquum erat, ut ad cælos etiam corporaliter ascenderet. Et adiecit: Vos autem nescitis unde uenio, & quò uado. Et id uerissimum erat: nam putabant ipsum uenire è Galilæa, ut uulgarem quendam hominem, patre Ioseph, & matre simili cum cæteris mulieribus conditione MARIÆ, & illuc redire, tota aberrantes uia. Et quare hoc? Quia secundum carnem iudicabant ea quæ erant diuina, & etiam plusquam diuina: at caro, illa non attingit. Quod si attinguntur, spiritu, non carnis, sed qui de super illabitur, attinguntur.

tinguntur. De se autem dominus dicit, Ego non iudico quenquam: quod sic capientium est: Non iudico quenquam secundum carnem, non condemno quenquam iudicio carnis, ut & uos facitis: quia ipse non spiritu carnis, sed spiritu dei iudicabat, si quem iudicabat. Verum nec adhuc quenquam spiritu suo iudicabat, quia nondum tempus iudicandi aduenerat: expectat enim nos deus quandiu sumus in hoc mundo, & non iudicat, etsi carnales, mali, & reluctantes ueritati sumus (quia misericordia dei plena est terra) in egressu autem cuiusque, iudicio particulari, in nouissimo uero die, uniuersali iudicaturus est omnes. Quod si etiam in hoc mundo iudicaret, uerum esset iudicium eius: quia non esset solus qui iudicaret, sed & pater cum eo, qui unum sunt in natura, & duo in hypostasi: qui quia omnia sciunt, testes sunt: & quia summa adest eis rerum potestas & autoritas, iudices sunt: etsi omne iudicium facere, id est exequi dedit pater filio, & non iudicat quenquam, nisi per filium. At in lege eorum scriptum est, quod duorum hominum testimonium uerum est. Qui iudicabant, id est absoluebant quempiam, aut condemnabant in ueteri lege, id testimonio duorum facere poterant, tanquam testimonio duorum approbato uero. Quod scribitur Deuteronomij capite decimoseptimo, ubi dicitur: In ore duorum aut trium testium peribit quod interficitur. Quod si duorum hominum testimonium approbandum est ut uerum: quanto magis supercoelestis patris, & cōsubstantialis filij eius, testimonium approbandum est ut uerum: Quod & tertius aliquando in lege adhibetur testis, hoc etiam iudicio est, quod tres sunt in cœlo, pater, filius, & utriusque spiritus, qui est spiritus sanctus: quorum testimonio maxime omnium in omnibus est standum. Semper ergo tres sunt in cœlo qui dant testimonium. Et hac ratione, si filius perhibebat testimonium de seipso: pater etiam qui misit eum, perhibebat testimonium de eo (ut si lux de luce testimonium perhiberet: testimonium de ipsa, & lux unde esset, perhiberet) item & spiritus sanctus testimonium perhibebat de ipso. Quod audientes pharisæi, dixerunt: Vbi est pater tuus? Volebant carne attingere, quod oportebat eleuatione spiritus & fide cognoscere: mens in eis iacebat, spiritus & fides nulla erat, & sensus carnis ad diuina scienda prorsus impotens erat. Ideo uerissime eis dominus respondit: Neque me scitis, neque patrem meum. Si me sciretis, & patrem meum ^{ἵδαντες ἔρα} (ut ait Ioannes) utique sciretis. Ipsi credebant, quod sensu carnis ipsum uiderent: idcirco se scire dominum putabant. At id non erat ipsum scire, sed solum intueri mortalitatis eius exuuias, & uestimentum illud ab eis rubricandum: de quo apud Esaiam: Quare ergo rubrum est uestimentum tuum? Sed hoc erat ipsum scire, dicere ut Ioannes dicebat: Qui de sursum uenit, super omnes est. Et rursum: Quem enim misit deus, uerba dei loquitur. Et hoc in super: Pater diligit filium, & omnia dat in manu eius. Et qui hoc modo scit filium, & ipse quoque scit patrem: immo impossibile est aliquem scire filium, qui nesciat patrem. non humano & imperfecto quidem scire, quod non est scire, sed ignorare & cæcum esse (quo modo omnis oculus carnis cæcus est ad lumen spiritus, si non etiam plusquam cæcus, qui ad hoc ipsum suapte natura natus non est: ut neque auditus ad percipiendum lumen) sed diuino ac perfecto scire. Proinde subiunxit dominus: Si me sciretis, utique & patrem meum sciretis. Et hæc diuinissima uerba locutus est eis dominus in templo, in ea parte, quæ gazophylacium dicebatur: quod ibi opes templi, & quæ deo offerebantur dona asseruarentur. Et quamuis uoluntatem haberent stimulantem ipsos cōscientia mala, ut apprehenderent eum: nemo tamen apprehendit eum, quia nondum uenerat hora qua se apprehendi non solum permisit, sed & uoluit. Et subdit Ioannes, quos ulterius persecutus est sermones, dicens. ¶ Dixit ergo iterum eis IESVS: Ego uado, & quæretis me, & in peccato uestro moriemini. Quò ego uado, uos non potestis uenire. Dicebant ergo Iudæi: Nunquid interficiet semetipsum, quia dicit: Quò ego uado, uos non potestis uenire? Et dicebat eis: Vos de deorsum

Psalmo. 132.

Esaiæ. 63.

Ioan. 1.

70

» estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo uobis, quia moriemini in peccatis uestris. Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato uestro. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dicit ei IESVS: Principium qui & loquor uobis. Multa habeo de uobis loqui, & iudicare: sed qui misit me, uerax est, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Et non cognouerunt, quia patrem eius dicebat deum. ¶ Ego uado, ad patrem uidelicet non post multos hos dies. Et postquam abiero, quæretis me, quia expectabitis Mesiam, & non inuenietis: quia ego ipse eram qui ueni, & non recepistis me: de uobis enim per Esaiam prædictum erat: Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis uanitatis, & quasi uinculum plaustrum peccatum: qui dicitis, Festinet, & citò ueniat opus eius, ut uideamus: & appropiet, & ueniat consilium sancti Israël, & sciemus illud. Et in peccato uestro moriemini. In quo peccato: In infidelitate uestra: quia quod ego ipse ille sim, credere non uultis. De uobis idem scripsit Esaias: Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino. Ecce quomodo in peccato uestro moriemini. Et subdit: Quò ego uado, non potestis uenire. Et hoc ipse dicebat, quia erat iturus ad patrem, ad quem nullus incredulus accedere potest, sed ij soli qui fideles sunt: tamen si neque fideles, neque angeli, neque ullæ uirtutes eo accessu, quo accessurus erat dominus, accedere possint, uidelicet ad dexteram patris in cœlestibus super omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationem: & omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et cum hæc diceret uerba, dicebant pharisæi intra se: Nunquid interficiet semetipsum: quia dicit, Quò ego uado, uos non potestis uenire? O stultos & amentes, atque etiam plusquam ter insipientes Iudæos. Poterant semetipsos interficere: CHRISTVS autem semetipsum, qui uita erat æterna, interficere non poterat. Quod si fecisset, poterant ire ad mortem quò iisset. Ideo ad cogitata eorum respondit: ut uel sic intelligerent eum esse lucem mundi omnia uidentem, & filium dei, ac uerè CHRISTVM, dicens: Vos de deorsum estis, ego de supernis sum, ac si diceret: Vos de terrenis & imis estis, ego uero de cœlestibus & supernis. Ego ad superna unde sum, iturus sum: ideo quò ego uado, uos non potestis uenire. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. Illuc uado, unde sum: ideo quò ego uado, non potestis uenire. Dixi igitur uobis, quod moriemini in peccatis uestris. Ego prædixi uobis, quia moriemini in peccatis uestris, in infidelitate, & iniustitijs uestris, ut id euitetis, nam si credideritis, non moriemini: si autem non credideritis quod ego sum, moriemini in peccatis uestris: si non credideritis quod ego sum Mesias, quod ego sum CHRISTVS, quod ego sum filius dei, qui missus sum à patre meo cœlesti in hunc mundum, moriemini in peccatis uestris. At illi caute surdiores, quid eis diceret intelligere noluerunt, & sciscitati sunt, Tu quis es? Toties quis esset, dixit eis dominus, etsi in similitudine ac parabola. Et nunc etiam quis sit, dicit eis, dicens: Principium qui & loquor uobis. Ego sum, qui & loquor uobis principium. Est enim principium accusandi, nō nominandi casu dictum. Cum loquor uobis patrem, ego loquor uobis principium, quia pater est principium. Cum id loquor uobis, Ego sum lux mundi, ego loquor uobis principium: quia ego sum lux, quæ est mundi principium, & omnium. Ego sum de quo psalmus septuagesimusseptimus loquitur:

Psalm. 77. Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio. Ego sum qui loquor uobis exordium, principium, & originem rerum. Plura habeo, plura possum de uobis loqui & iudicare. Sed hic forsitan dices, Græce legitur τῆρ ἀρχῆρ ὅλ καὶ λαλῶ ὑμῖρ, id est principium quod, siue quia: & loquor uobis, nō, qui loquor uobis. Dicimus quod lectionis Græcæ duplex potest esse sensus. Primus ubi ὅλ est una dictio, & in eandem ferme recidit

mè recidit intelligentiam ei qui dictus est: sed hæc particula cum sequentē trahendā est, ut hæc sit intelligentia: Dicit eis IESVS: Principium quia & loquor uobis, multa habeo de uobis loqui & iudicare, sed uera: quia qui me misit, uerax est: & quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo, & ideo uera sunt. Qui misit eum, pater cœlestis: & quæ audiuit ab eo, hæc loquebatur in mundo: quæ autem audiuit ab eo, ab æterno audiuit, sed in tempore exprimit. Proinde rectè dicitur loqui ipsum principium, ipsamque originem atque primordium rerum. Secundus sensus est, ubi & duæ sunt dictiones, perinde ualentes atque id, quod & consuetudine Græcanica τὸ ἀρχὴν capitur pro κατὰ τὴν ἀρχὴν, id est secundum principium, siue à principio: & tunc sensus est, quærentibus pharisæis, Tu quis es? Dicit eis IESVS: Sum id, quod à principio etiam loquor uobis, scilicet lux mundi: quam qui sequitur, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Et usurpat frequentissime Ioannes Hebræorum more præsens pro præterito, & tempus pro tempore: & id, Loquor uobis, perinde est ac locutus sum, ac si diceret: Sum id, quod à principio locutus sum uobis. Et sequitur: Multa possum loqui & iudicare de uobis, sed quæ nimirum uera sunt. Quare? Quia qui me misit, uerax est: & ea quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Et harum particula- rum eadem quæ superius, intelligentia. At illi pharisæi tam crassa, stolidaque mente erant, ut cum hæc uerba diceret, Sed qui me misit, uerax est, & ego quæ audiui ab eo hæc loquor in mundo: non cognouerint, non intellexerint quod eis patrem diceret, quodq; eis de patre suo hæc loqueretur. Et adiecit dominus alium sermonem ad eos- dem, quem subdit Ioannes, dicens. ¶ Dixit ergo eis IESVS: Cum exaltaueritis filium 71 hominis, tunc cognoscetis quia ego sum: & à me ipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor. Et qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego quæ placita sunt ei, facio semper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum. ¶ Cum exaltaueritis filium hominis: hoc dicit dominus de se, suaque in cruce exaltatione, id est eleuatione in altitudinem crucis, ipsis scribis & pharisæis id quoad potuerunt, fa- cere adnitentibus. Et quomodo cognouerunt postquam extulerunt eum in cruce, quod ipse est: Cognouerunt ex malis sibi (diuina in ipsos ultrice ira) superuenientibus & irruentibus, sicuti prædixerat eis: Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Cognouerunt quoque, ubi propter hoc peccatum in externas descenderunt tehe- bras. Sed & amplius cognoscent in nouissimo die: cum ab eo iudicati, quem ipsi ne- gauerunt, in ignem transibunt sempiternum. Ergo postquam eum in crucem exalta- uerint, id cognoscent: & in suum quidem malum, nisi resipuerint, cognoscent. at si re- sipuerint, quia misericors est, & omnium uult misereri, non in suum malum cogno- scent. Sed tunc cognoscet, quod à se ipso, id est humana præsumptione facit nihil, sed quod sicut docuit eum pater, hæc loquitur. Et adiecit dominus: Et qui me misit, me- cum est: quia pater æternus in filio & filius in patre, & est à filio inseparabilis pater. Et nō reliquit me solum: quia quæ placita sunt ei, quæ ipse in me, & à me uult, facio sem- per. Et hic quodammodo respondet ei, quod prius quæsierant: Vbi est pater tuus? Hic respondet: Pater meus mecum est, & nunquam me solum relinquit, sed semper mecum est: quia & quæ ipse mihi præsens grata, acceptaq; habet, facio semper, etiam ab initio sine initio, ipsaq; æternitate. Et ideo (ut prius quoq; tetigit) si quis me cogno- scit, & patrem meum cognoscit. Hæc autem loquente domino, multi crediderunt in eum, ad quos attractus, & energia spiritus inuenta est efficax. Ad quos in super & se- 72 quentem locutus est sermonem, ut Ioannes inquit, dicens. ¶ Dicebat ergo IESVS ad eos qui crediderunt ei ludæos: Si uos manseritis in sermone meo, uerè discipuli mei eritis, & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Responderunt ei: Semè Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus unquam. Quomodo tu dicis, liberi eritis? Re- spondit eis IESVS: Amen amen dico uobis, quia omnis qui facit peccatum, seruus est

» peccati, Seruus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet in æter-
 » num. Si ergo uos filius liberauerit, uerè liberi eritis. Scio quia filij Abrahæ estis, sed
 » quæritis me interficere: quia sermo meus non capit in uobis. Ego quod uidi apud
 » patrem, loquor: & uos quæ uidistis apud patrem uestrum, facitis. Responderunt &
 » dixerunt ei: Pater noster, Abraham est. Dicit eis IESVS: Si filij Abrahæ estis, ope-
 » ra Abrahæ facite. Nunc autem quæritis me interficere hominem, qui ueritatem uo-
 » bis locutus sum, quam audiui à deo. Hoc Abraham non fecit: uos facitis opera pa-
 » tris uestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati. Vnum patrem
 » habemus deum. Dixit ergo eis IESVS: Si deus pater uester esset, diligeretis utique
 » me. Ego enim ex deo processi & ueni: neque enim à meipso ueni, sed ille me misit.
 » Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem me-
 » um. Vos ex patre diabolo estis, & desyderia patris uestri uultis facere. Ille homicida
 » erat ab initio, & in ueritate non stetit: quia non est ueritas in eo. Cum loquitur men-
 » dacium, ex proprijs loquitur: quia mendax est, & pater eius. Ego autem si ueritatem
 » dico, non creditis mihi. ¶ Si manseritis (inquit) in sermone meo, uerè discipuli mei
 » eritis, uidebat enim dominus, qui credebant, & qui non credebant: quia omnium
 Heb. 4. mens illi erat aperta. ipse est enim de quo ait Paulus ad Hebræos: *Uiuus est enim sermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis: & non est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda, & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo, id est de quo nobis sermo. Sed de quonam, siue ad quem erat hic sermo, Paulo? Sanè ad pontificem magnum, qui penetrauit celos, IESVM filium dei, qui hic credentes in se alloquitur, & uerbo confirmat. Sed qui sunt, qui manent in sermone eius? Qui credunt, & nunquam spiritui reluctantur: & ideo nunquam recedunt à fide uerborum eius, neque mente quo ad fidem & dilectionem, neque opere, si opus mandat uerbum eius, quo ad fidei declarationem, & ij uerè sunt discipuli. Et adiecit: Et cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Ipse est ueritas, quam erant cognituri: ueritas æterna, ueritas dei quæ semper cum deo est, & qua nulla potest esse maior, melior, uerior. Sed quid est, Et ueritas liberabit uos? Veritas ελευθερώσει, id est liberos efficiet uos. Ille ipse qui erat ueritas, effecturus erat eos liberos. Et cum de libertate locutus est, pharisæi aduersarij eius (non ij Iudæi, qui crediderant, & ad quos superiorem habuit sermonem) responderunt ei: Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus unquam. Quomodo tu dicis, liberi eritis? Cæterum ad hos non dixerat, Veritas liberabit uos, id est liberos efficiet uos: quibus ex uerbis uolunt eum dixisse, liberi eritis: sed ad eos dixerat qui crediderant, quos ad perseverantiam hortabatur, hi autem non crediderant. Sed esto hi dixerint pro illis, ad quos loquebatur dominus, ægre ferentes eum dixisse quod ueritas factura esset eos liberos, ac si prius fuissent serui: quia qui fiunt liberi, ex seruis fiunt liberi. Certè de libertate & seruitute humana hi intelligebant, qua seruitute Iudæi illi non erant serui, neq; unquam alicui seruiuerant, sed erant liberi: quare cum quod est liberum, effici nō possit liberum, absurdum ducebant quod dixerat, Veritas liberos efficiet uos. Verum, dominus non de libertate & seruitute carnis, quæ humana est, hic loquitur: sed de libertate spiritus, & quæ est secundum deum. Quod innuit, cum respondet ei: Amen amen dico uobis, omnis qui facit peccatum, seruus est peccati: quomodo & ipsi erant serui: quod si dicebant se non esse seruos, neq; unquam seruiuisse, mentiebantur. Hæc est seruitus, de qua loquebatur dominus, seruitus peccati à qua ipse liberat & reddit libertati: ut qui seruus fuerit, non amplius seruiat peccato, sed in libertate seruiat iustitiæ, cuius seruitus est uera & perfecta libertas. Seruus autem peccati non manet in domo in æternum. Domus, domus cœlestis patris, domus filij, qui*

filij, qui hæres est in domo patris, cœleste regnum, in quo seruus peccati non manebit in perpetuum. In cuius figura filius Isaac mansit in domo patris sui Abraham: & de Agar quæ caro est, & filio eius secundum carnem, qui est seruus peccati, dictum est Geneleos capite uigesimo primo: Ecce ancillam hanc & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Quam sententiam illic approbavit deus. Filius autem qui est connaturalis & consubstantialis filius, manet in domo in æternum: & habet potestatem liberandi à seruitute peccati, & reddendi ueræ, quæ est secundum spiritum, libertati. Verè ergo eis dicebat: Si ergo uos filius liberauerit, uerè liberi eritis. Scio quod semen Abraham estis, sed non idcirco hac libertate liberi estis: quia semen Abraham estis secundum carnem, nam & filius Agar, semen Abraham erat secundum carnem, & tamen seruus erat: sic & uos serui estis peccati, etsi estis semen Abraham. Semen Abraham estis, sed quæritis me interficere. Ecce quomodo hi non erant, qui crediderat in eum, sed pharisæi aduersarij eius. Sed quæritis (inquit) me interficere, quia sermo meus *ὁ ἄλογός ἐστιν*, id est non habet locum in uobis: quia uerborum meorum capaces nō estis: ergo serui estis, & serui peccati. At quomodo capaces fuissent, qui carnali intelligentia uerba domini, quæ erant uerba spiritus, capere uolebant? Adeo stolide agunt, qui sua intelligentia, diuina & ea quæ sunt supramundani spiritus, capere satagunt: ac si ceruus aut ursus suo sensu capere uellet intelligentiam hominis, quam ipse suo spiritu, suoque sermone depromit. Et sacrorum uoluminum intelligentia ab eo fermè tēpore labefactata est & iacet, quo cœperūt studia, humana indagacione illam uelle capere. Et fanè humana ratio stulta, stolidi, & temeraria est, quæ credit suis machinis, suis disceptationibus ac ratiocinijs posse illam eruere, suam propriam ignorans incapacitatē: quia uerba spiritus, non sensu nostro, non ratione nostra capiuntur, hac enim parte ex nobis ipsis capaces non sumus, ut neque pharisæi maleuoli, & serui peccati, qui eo sensu ducebantur, uerborum CHRISTI: sed fide & spiritu desuper immisso, ratione potentiore atque capaciore. Et subiungit dominus: Ego quod uidi apud patrem meum, loquor: uos quæ uidistis apud patrem uestrum, facitis. Quæ dominus apud patrem cœlestem, patrem luminum, totius, uniuersique boni autorem, & omnium bonorum operum patrem, qui est pater ipsius secundum spiritum, naturam, ac diuinitatem, uidit ac cognouit, loquebatur: ipsi uero quæ uiderant, id est nouerant apud suum: non carnis & naturæ, sed tenebrarum faciebant, qui est inuentor peccati, & omnium malorum pater. At illi iterum suo sensu uerba eius non capientes, sed tamen se tenere illa arbitantes, dixerunt ei: Pater noster Abraham est. At dominus de patre non secundum carnem, cuiusmodi Abraham pater eorum erat, loquebatur: sed de eo qui secundum spiritum: qui est is, cuius opera facimus: cuius filij, sunt non secundum carnem filij, sed secundum spiritum: quod si bona operentur, sunt filij secundum spiritum bonum: sin mala, secundum spiritum malum. Ergo filij Abraham non erant secundum spiritum, cuius opera non faciebant: qui opera dei faciebant, obediendo deo, ambulando cum deo, & deo credendo, sicut scriptum est: Cre-

Genes. 15.

do, nati illi erant non legitime, sed secundum spiritum ex fornicatione: unde non erant secundum spiritum filij Abraham. Credebant ergo aduersari CHRISTO, sed seipfos magis confundebant. Sed & adhuc in maiorem superbiam proruperunt, dicentes non solum se esse filios Abraham, sed filios dei. Qui pleni erant odio, inuidia, homicidio, zelo, infidelitate, & omni impietate, audent dicere filio dei, Vnum patrem habemus deum. Quibus dominus uia ratione ostendit, quam non dixerint uerum. Quia si essent filij dei secundum spiritum, opera dei facerent, & eum diligerent quem deus diligit, & quem misit. Atqui dominus a deo dilectus, & missus. Dilectus ex testimonio dei, audiente Ioanne, qui baptizabat eum in Iordane: Hic est filius meus dilectus, Missus, ut in persona, cuius haec Esaiæ capite quadagesimo octauo dicatur: Non a principio in abscondito locutus sum, ex tempore antequam fierent, ibi eram: & nunc dominus deus misit me, & spiritum eius. Haec dicit dominus deus redemptor tuus, sanctus Israel. Ipse a deo $\epsilon\kappa\theta\epsilon\omicron\upsilon\varsigma$ exiuit, & uenit in mundum. Neque a se uenit: quia a se uenit, qui missus ab alio non est: sed (ut dictum est) pater qui deus est, & qui alius est, misit eum. Cur ergo loquelam eius non cognoscerent, si filij dei essent secundum spiritum: de quibus apud dominum sermo est, & cur non intelligerent eum? mentiuntur ergo se esse filios dei, & se unum patrem habere deum iactantes: non enim filij dei esse possunt, nisi secundum spiritum: neque deus pater eorum esse potest, nisi secundum spiritum. Et quia patrem suum secundum spiritum ignorant: quia neque Abraham, neque deus est, ideo quis is sit, dominus eis aperit, cum ait: Quia non potestis audire sermonem meum, uos ex patre diabolo estis. Qui non potest audire sermonem dei, sermonem ueritatis: quid aliud restat, nisi quod ex parte maligni sit, & filius falsitatis? Et ut filiorum est obsequi uoluntati patris, sic & ipsi obsequi uolunt uoluntati diaboli: quia desyderia eius, scilicet homicidium perpetrandi, circumueniendi iustum & interficiendi, adimplere satagunt. Diabolus enim statim ab initio mundi (ut iam dictum est) homicida fuit: quia primum hominem interfecit, & subinde secundum docuit parricidium, & fecit fratris homicidam. Et prima eius in coelo fortuna fuit peccatum, quod est mendacium. In ueritate non stetit, quia non est in eo ueritas: quomodo enim in eo esset ueritas, in quo est primum mendacium, & qui sapientiae dei, quae est prima ueritas, maxime aduersatur? Cum loquitur mendacium, ex seipso suis que loquitur: quia mendax est, & pater mendacij: ut qui primus mendacium peperit, tam in coelo quam in mundo. In coelo quidem, quia in eo in ueritate non stetit: in mundo autem, quia mulieri dicenti deum praecipisse ne Adam & ipsa de fructu ligni, quod erat in medio paradisi, quod erat lignum scientiae boni & mali, comederent, ne morte morerentur: nequaquam (inquit serpens qui est diabolus) morte moriemini. Ecce primum mendacium in hoc mundo. Et adiecit alterum, dicens: Scit enim deus, quod in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi uestri, & eritis sicut dii scientes bonum & malum. Merito igitur dicitur mendax, & pater mendacij. Et in hoc ostendebant se esse sceturam patris mendacij: quod cum dominus ipsis ueritatem diceret, non credebant ei. Ego autem (inquit) quia ueritatem dico uobis, non creditis mihi. Verum si dixisset ipsis mendacium, quod non uenisset a deo, quod a se loqueretur, quod non esset Messias, credidissent ei. Quare? Quia deum, patrem ueritatis non sequebantur: sed diabolum, patrem falsitatis. Et quod subdit Ioannes, adiecit dominus, dicens. **¶** Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico, quare uos non creditis mihi? Qui ex deo est, uerba dei audit: propterea uos non auditis, quia ex deo non estis. Responderunt ergo Iudaei, & dixerunt ei: Nonne benedicimus nos, quia Samaritanus es tu, & daemonium habes? Respondit IESVS: Ego daemonium non habeo, sed honorifico patrem meum, & uos inhonorastis me. Ego autem non quero gloriam meam, est qui quærat & iudicet. Amen amen dico uobis, si quis

Matth. 3.

Gene. 3.

73

si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in aeternum. Dixerunt ergo
 Iudaei: Nunc cognouimus, quia daemionium habes: Abraham mortuus est &
 prophetae, & tu dicis, si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in
 aeternum? Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est, & prophetae
 mortui sunt? Quem teipsum facis? Respondit IESVS: Si ego glorifico meipsum,
 gloria mea nihil est, est pater meus qui glorificat me, quem uos dicitis, quia deus uer-
 iter est, & non cognouistis eum. Ego autem noui eum: & si dixerero quia non scio eum,
 ero similis uobis, mendax. Sed scio eum, & sermonem eius seruo. Abraham pater
 uester exultauit, ut uideret diem meum: uidit & gauisus est. Dixerunt ergo Iudaei
 ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidisti? Dixit eis IESVS:
 Amen amen dico uobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Tulerunt ergo lapides,
 ut iacerent in eum: IESVS autem abscondit se, & exiuit de templo. **C**omne
 opus dei, uerum est: omne opus diaboli, mendacium: omne autem mendacium, pec-
 catum. Quis (inquit) ex uobis arguet me, uerè accusabit, reprehendet de peccato, quod
 est diaboli mendacium? Si ueritatem dico uobis, quare non creditis mihi? Quia sa-
 nè ex patre mendacij & peccati estis. Qui ex deo est, qui uerax est, & ueritatis pater,
 uerba dei audit quae uera sunt: at propterea uos non auditis, uos non suscipitis, uos
 eis non creditis (ille siquidem audit, qui credit) quia ex deo non estis. Falso ergo su-
 perbiebatis, uos unum patrem habere deum. Sed quod nesciebatis, unde tumor ille
 uobis oriebatur, & mendacia nascebantur, patrem habetis diabolum, quem sequimini
 & imitamini. Quod audientes scribae & pharisaei illi, ad quos dominus suum diri-
 gebat sermonem, facto ipso approbarunt dominum ueracem, amplius opera diabo-
 li se facere ostendentes, manifeste mentientes, & mendacio addentes blasphemiam:
 quae non solum mendacium & peccatum, sed etiam peccatum in spiritum sanctum
 est. Nonne (inquit) bene dicimus nos quod Samaritanus es tu, & daemionium ha-
 bes? Apertè falsum erat ipsum esse Samaritanum: sed nondum ulla ibi blasphemia, et si
 id, conuicij & improprij gratia diceretur: & idcirco conuicium tulit dominus. at blas-
 phemiam quod daemionium haberet, & tantam blasphemiam, quae esset in spiritum
 sanctum, non tulit, silentio praetereundo. In quo nos docet, iniurias & contumelias
 eatenus à nobis ferendas esse, quatenus nos solos tangunt: at quatenus dei hono-
 rem, non ultra. Et respondit eis, dicens: Ego daemionium non habeo, sed honori-
 ifico patrem meum, & uos inhonorastis me. Qui ueritatem loquitur, mandata filij
 exequitur, eiusque uoluntatem semper facit, hic honorificat patrem: & qui illum
 inhonorat, opprobrio afficit, & conuicij lacessit, offendit patrem: quemadmodum
 terrenum regem offendit, qui ueracem legatum eius, immo non solum legatum, sed
 & filium eius charissimum, & mandata regis fidelissimè exequentem, contumelijs
 afficit, et ideo cum dominum contumelijs afficiebant, offendeabant patrem, qui rex re-
 gum est, & uniuersorum tum in coelo, tum in terra existentium dominus. Propterea
 dicebat eis: Vos inhonorastis me: indicando ipsos offendere patrem. Non quod ipse
 honorem ab eis quaereret. Erat autem pater qui quaerebat honorem eius, & qui iudi-
 caturus erat eos, qui aut honorarent aut inhonorarent ipsum: hos condemnaturus &
 puniturus: illos in gratiam suscepturus & praemiaturus. Quod intelligimus ex uer-
 bis domini subnectentis, Ego autem non quaero gloriam meam, est qui quaerit & iu-
 dicat. Hoc enim adiecit, quia dixerat: Vos inhonorastis me. Porro qui quaerit gloria
 eius, & iudicat, pater est. Et addit dominus: Amen amen dico uobis, si quis sermonem
 meum seruauerit, mortem non uidebit in aeternum. Et certè Adam si seruasset uerbum dei,
 mortem non uidisset: quia uerbum dei dat uitam: at quia non seruauit illud, inuenit mor-
 tem. Contra uero, uerbum diaboli dat mortem: & proinde qui illud seruauerit, uitam

non uidebit in æternum. Et hic, de uita & morte secundum spiritum fit sermo. Scribæ autē & pharisæi audientes illum sermonem domini, qui erat uerbum uitæ, in cæcitate, mendacio, & blasphemia magis persistentes, dixerunt: Nunc cognouimus, quia dæmonium habes. Ecce cæcitas & mendacium. Nunc cognouimus, & blasphemia. Dæmonium habes. Cui addunt cæcam, stultam & mēdacem rationē, dicentes: Abraham mortuus est, & propheta, & tu dicis: Si quis sermonem meum seruauerit, nō gustabit mortē in æternū: Quod ipsi, cum sint caro & sanguis, & corporis corruptio, nihil spiritus habētes, de morte intelligunt corporali: & dominus, qui in spiritu uiuificatē uēnit, de morte spiritus. Falsum ergo, & mendaciū est quod dicebāt: Abraham mortuus est, & propheta. Nam uiuebant uerbo dei, quod seruauerāt. Et uerus, imò plusquā uerus erat sermo eius, quem dixerat: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in æternū: quia uerbum dei erat, & immediatius quidē quā quod & Abraham, & propheta seruauerant, in quo nihilominus uiuebāt, quia hi, ab angelo: illi quos dominus sic uicturos dicebat, à filio dei qui deus est, sermonem accipiebant. Adijciunt: Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est? Vbi duo mendacia coniungunt. Primum quod dicebāt non esse maiorem patre suo Abraham, eum qui maior erat omnibus, etiā angelis superioribus: quare multo magis ipso Abraham: ut & prius testatus fuerat Ioannes, cum dicebat iudæis: Qui de cælo uenit, super omnes est. Secundum quod dicebant Abraham mortuum, qui tamen uiuebat, & ipsi mortui erāt: nō est enim uita, nisi qua quis uiuit deo: neq; mors, nisi qua quis moritur deo. Pergunt interrogare, Quem teipsum facis? Interrogant ut confundant, quod non possunt, non ut ueritatem intelligāt. Cæterum ueritas nō potest illis respondere nisi ueritatem: quæ si ipsos non iuuabat, iuuabat tamen eos qui credebant, & qui erant dociles dei, & nos quoque iuuat & illuminat. Respondit ergo illis ueritas, ueritatem eos omnes qui credunt saluantē: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: est pater meus qui glorificat me, quem uos dicitis, quod deus ueriter est. Hi glorificant seipsum, qui gloriā suā quærunt, & omnia opera sua faciunt ut honorentur. At dominus gloriā suam non quærebat, sed patris: neque opera sua faciebat, ut honore afficeretur ab hominibus: sed ut ipsi cognita ueritate, glorificarent cœlestem patrem, & id agnoscentes & facientes, uitam consequerentur æternam: id enim facere debent homines, ad hoc ipsum creationis conditione obstricti & obligati: uita autem æterna, mera gratia & beneficentia est eius, qui est plusquam superbonus, & plusquam superbeneificus. Sed pater est qui glorificat filium, & eo quidē honore & gloria, quæ omni honore & gloria maior est. Quomodo ergo quæreret gloriā ab hominibus, quem deus gloria, omni gloria maiore, honorat: Si ergo gloriā ab hominibus non refutat: hoc non ideo prouenit, quia eam quærat, sed quia ea iuuet omnem hominem ipsum honorantem: uult enim, cum iuuat: iuuat autem semper, cum homines se coadiuuantes ad dona suæ immortalitatis trahit, & manifestat illis ad eorū bonū solum, opes gloriæ suæ: ob id tantū, quia bonus, superbonus, & plusquā superbonus est. Et reuera iudæi eum qui ipsum glorificat, deum suum dicebant: & is erat, qui eis à prophetis indicatus fuerat: sed ipsi non cognoscebant eum. at dominus cognoscebat eum: & si dixisset quod non cognouisset eū, fuisset mēdax, ut & ipsi erant mendaces, fuissetq; similis ipsis, nimirum homo peccator. At impossibile erat ipsum esse mendacem: quia ipsa summa ueritas mentiri non potest. Sed scio (inquit) eum, & sermonem eius seruo. Ipse reuera erat substantialis dei sermo, & uerba eius erāt expressiones uolūtatis paternæ, quā & in cælo & in terra nunq; nō implebat. De Abraham autem, de quo illi tātam habebant opinionē, ut etiā ipsum maiore eo qui reuera CHRISTVS erat, crederent: respondit: Abraham pater uester exultauit, ut uideret diem

deret diem meum: uidit & gauisus est. Pater uester eo modo, quo patrem eum uocastis secundum carnem, exultauit, gaudio gestiuit in spiritu, spe uidendi diem meum, diem aduentus mei super terram: & uidit, cognouit, intellexit, & gauisus est, plenusque perfusus est gaudio. In quo etiam se maiorem Abraham ostendit, ut reuera erat, utpote cuius tempus super terram, Abraham agnoscere tanto cum desyderio gestierat: & non modo Abraham, sed & omnes iusti, & omnes prophetae: in quorum persona haec uox prophetae facta intelligi potest: *Vtinam dirumperes caelos, & descenderes.* *Esa. 64.* Sed de incredulitate istorum subditur: Cum feceris mirabilia, non sustinebimus, descendisti, & a facie tua montes defluerunt: a seculo non audierunt, neque auribus perciperunt. Abraham uidit & cognouit tempus, quo dominus erat super terram, & gauisus est: sed modum dominus non aperuit, nam multis secundum diuinam dispensationem scire potuit modis, & angelis nunciantibus, & Symeone iusto, & Ioanne Baptista praecursoribus: sciuit tamen & id quomodocumque deo placitum fuit. Sed id audientes increduli Iudaei, rati impossibile quod dominus dicebat, dixerunt: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham uidisti? Dominus dicebat Abraham diem suum uidisse, non oculis quidem corporis, sed oculis spiritus, quibus angeli uiderunt diem ipsius: illi uero calumniabantur dominum dixisse, se uidisse Abraham: quod nequaquam dixerat. Et loquuntur de uisione corporis: dominus autem de uisione spiritus. Qui etsi non uiderat Abraham oculo carnis: oculo tamen interno, quem nihil latebat, uiderat Abraham, & omnia aure interna audierat, ut constat ex historia diuitis epulonis & Lazari mendici, quam Lucas capite decimosexto, numero 141. luculenter enarrauit. Quod ergo ei, etsi calumniantes, ut impossibile obiecebant, quod dixisset se uidisse Abraham: non impossibile, non falsum, sed uerum erat. nam & uiderat & audiuerat, uidebat & audiebat. Et cum dicebant: Quinquaginta annos nondum habes: uerum dicebant se eundem utramuis naturam. Nam secundum humanam quidem, necdum quinquagenarius erat, quem constat paulo supra trigessimum tertium annum morte sua salutem operatum in medio terrae: secundum diuinam autem, nullos habebat annos: quia aeternitas nullis constat aut definitur annis. Secundum quam, ut in qua, & cuius ratione diuina erat hypostasis, dixit eis: *Amem amem dico uobis, antequam Abraham fieret, ego sum.* Abraham factus est in tempore, ipse est non factus, sed genitus in aeternitate: & ideo non sequebatur, ipsum non uidisse Abraham. Nam ut deus, uidit & uidet cuncta quae facta sunt, & insuper quae futura sunt, etsi annos non habeat. Cum autem dominus dixit, *Ego sum:* se eo nomine ipsis manifestabat, quo deus se Mosis insinuauerat in *Exodo*, ut uel ex hoc deum, & dei filium intelligerent esse suum liberatorem & saluatorem, qui et ipsos prius per Moysen saluauerat. Et quomodo ante Abraham non fuisset, de quo dictum est: *A summo caelo egressio eius: Quis enim unquam a summo caelo egressus est, qui ante Abraham non fuerit: Et id, Tecum principium in die uirtutis tuae, in splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te.* *Ceterum & id Michae:* *Et egressus est ab initio, a diebus aeternitatis.* Verum, tantum abfuit ut id intelligerent, ut etiam pro beneficio praeteritae liberationis, & quam uolebat eis exhibere, praesentis & futurae, uoluerint eum lapidibus obruere. Tulerunt ergo (inquit Ioannes) lapides, ut iacerent in eum. O immensa & ineffabilis dei miseratio. Poterat illos solo uerbo pessumdare in abyssos, & perpetuis mancipare cruciatuum poenis: uerum (ut ait Ioannes) abscondit se, & exiit de templo. Quid est, abscondit se: Occultum se fecit, & exiit de templo. Et sic eum aequae praesentem atque absentem uidere nequiuerunt. Pari quoque modo nunc omnibus qui in ipsum malo sunt animo, se occultit, uindictam differens in aliud tempus, nisi resipiscant (ad hoc enim differt) iuste alioqui ultionem factururus. Quapropter nos eo in ipsum simus animo: ut nunquam se a nobis abscondat, qui suam diuinitatem, aeternitatemque nobis aperuit, sed semper sentiamus ipsum praesentem, il

luminātem, & uiuificantem animas nostras: ut illi cum æterno patre, qui ipsum apud se in æternitate glorificat, demus laudem, honorē & gloriam, prout par est, & quantum possumus, immo supra uires nostras: quia ipse cum patre, & spiritu sancto unus deus est: quem decet omnis laus, honor & gloria, supra omne tēpus et æuū, in omnia seculorum secula. Amen.

C A P V T N O N V M.

74

FPræteriens IESVS, uidit hominem cæcum à natiuitate, & interrogauerūt eum discipuli eius: Rabbi, quis peccauit: hic aut parētes eius, ut cæcus nasceretur? Respōdit IESVS: Neq; hic peccauit, neq; parentes eius: sed ut manifestentur opera dei in illo. Me oportet opari opera eius qui misit me, donec dies est. Venit nox, quādo nemo potest operari. Quādiu sum in mūdo, lux sum mundi. ¶ Hoc cum dixisset, expuit in terrā, & fecit lutū ex spūto, & liniuit lutū super oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloë, quod interpretatur missus. Abiit ergo & lauit, & uēnit uidēs. ¶ Itaq; uicini et qui uiderant eum prius, quia mendicus erat, dicebāt: Nōne hic est, qui sedebat, & mendicabat? Alii dicebant, quia hic est: alii autē, nequaquā, sed similis est eius. Ille uero dicebat, quia ego sum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit: Ille homo qui dicitur IESVS, lutū fecit, & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoriā Siloë, & laua. Et abii, & laui, & uideo. Et dixerūt ei: Vbi est ille? Ait: Nescio. ¶ Adducūt eū ad pharisæos qui cæcus fuerat. Erat aut sabbatū, quando lutū fecit IESVS, & aperuit oculos eius. Iterū ergo interrogabāt eū pharisæi, quomodo uidisset. Ille autē dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & laui, & uideo. Dicebāt ergo ex pharisæis quidā: Nō est hic homo à deo, qui sabbatū nō custodit. Alii autē dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. ¶ Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autē dixit: Quia propheta est. Nō crediderūt ergo Iudæi de illo, quia cæcus fuisset & uidisset, donec uocauerunt parentes eius qui uiderat, & interrogauerunt eos, dicētes: Hic est filius uester, quem uos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nūc uidet? Responderūt eis parētes eius, & dixerūt: Scimus qd hic est filius noster, & quia cæcus natus est: quomodo autē nūc uideat nescimus, aut quis eius aperuit oculos nos nescimus. Ipsum interrogate, ætatē habet, ipse de se loquatur. Hæc dixerūt parētes eius, quoniam timebāt Iudæos: iam enim cōspirauerāt Iudæi, ut si quis eū cōfiteretur esse CHRISTVM, extra synagogā fieret. Propterea parentes eius dixerūt, quia ætatē habet, ipsum interrogate. ¶ Vocauerūt ergo rursus hominē qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriā deo. Nos scimus quia hic homo, peccator est. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio: unū scio, quia cæcus cum essem, modo uideo. Dixerūt ergo illi: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? Respondit eis: Dixi uobis iam, & audistis: Quid